

## КОМЕНТАР ЯК ЖАНР РАДІОПЕРЕДАЧ ПРАВОВОЇ ТЕМАТИКИ В КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННЯ

*Стаття присвячена дослідженню аудіотекстів жанру коментаря. Проаналізовано питання лінгвокультури популяризації правової інформації в радійному українськомовному середовищі. Визначено стилістичні функції жанрово зумовлених лексичних і граматичних засобів поширення знань із галузі права для широкого кола слухачів.*

**Ключові слова:** культура повсякдення, науково-популярний підстиль, аудіотекст, жанр коментаря, термінологічна лексика, стратегія текстотворення.

**Биби́к С. П. Комментарий как жанр радиопередач правовой тематики в культуре повседневности. – Статья.**

*Статья посвящена исследованию аудиотекстов жанра комментария. Проанализированы вопросы лингвокультуры популяризации правовой информации в радиальном варианте украинского литературного языка. Отмечены стилистические функции жанрово обусловленных лексических и грамматических средств распространения знаний в области права для широкого круга слушателей.*

**Ключевые слова:** культура повседневности, научно-популярный подстиль, аудиотекст, жанр комментария, терминологическая лексика, стратегия текстообразования.

**Bybyk S. P. The genre of the commentary in the broadcasts of legal subjects in the culture of everyday life. – Article.**

*The article is devoted to audiotext genre of the commentary. The paper examines the issues of linguistic culture promotion legal information in a radio variant of the Ukrainian literary language. In the article was studied the stylistic features of a genre marked lexical means of disseminating knowledge in the field of law for a wide range of people.*

**Key words:** culture of everyday life, scientific-popular subgenre, audiotext, genre of the commentary, terminology, strategy of creating text.

Сучасне мовне середовище інтермедійне: воно ускладнене взаємодією численних джерел інформування (усних, писемних, мережевих; внутрішньодержавних ресурсів і зовнішніх, «чужих» засобів масової інформації (далі – ЗМІ)), сегментів професійного середовища (суспільно-політичного, офіційно-ділового, юридично-правового, навчально-освітнього, науково-дослідного, культурно-мистецького, банківсько-економічного, транспортного тощо). Усі ці складники охоплює поняття «культура повсякдення» [5] – обсяг діяльності людей «сьогодні, тут і зараз», тобто під час виконання професійно-виробничих обов'язків. Вона ж передбачає чинність певних жанрів спілкування в цих сегментах буття, отже, наявність специфічних маркерів лінгвокультури інформування в них.

Одним із вагомим складників комунікативної культури повсякдення є радіоефір, радійна сфера спілкування, яка, як і телевізійна, спрямована на політематизм поширюваної інформації, на задоволення широкого спектру запитів щодо пізнання сучасного життя, правил поведінки в ньому. Саме в цьому сегменті культури повсякдення скондовано типові жанрово-стильові різновиди сучасної української літературної мови, втілені в аудіотекстах. Широта обсягів інформування, орієнтація на щонайширші верстви населення з різноманітним соціальною стратифікацією спільноти зумовлює продукування популяризованого, тобто стилістично орієнтованого не на вузьке коло фахівців, а на середньостатистичного за інтелектуально-освітньою підготовкою, споживача того чи іншого знання.

У зв'язку з цим привертають увагу тексти-коментарі, жанрово-стильовими різновидами яких є наукові коментарі, коментарі в ЗМІ (зокрема аналітичні, протестні), коментарі зауваження, інтернет-коментарі [6; 7]. Вони по-різному представлені в численних комунікативних середовищах, зокрема в радійному, де функціонують у формі аудіотекстів.

Перш ніж аналізувати тексти-коментарі, варто виокремити їх орієнтовні жанрово-стильові особливості. Жанр коментаря – один із важливих в аналітич-

ній журналістиці. Коментар – «роз'яснювальні або критичні міркування чи витлумачення певних подій і фактів громадського, наукового, культурного життя» [3, с. 123]; «пояснення, тлумачення до якого-небудь тексту» [2, с. 444]. Отже, тексти з такими стилістичними особливостями спрямовані на пояснення чого-небудь, роз'яснення обставин певної події. Журналістикознавці відзначають певні особливості коментаря на тлі інших жанрових різновидів: на відміну від інформативних жанрів, вони передбачають елементи аналізу подій, фактів, ситуацій, явищ, дають їм оцінку; на тлі інших аналітичних жанрів у тексті-коментарі йдеться про відому заголові подію чи явище.

Мета коментаря – зосередити увагу аудиторії на важливості події чи явища, дати йому оцінку як важливому, обґрунтувати поведінку людини в подібній ситуації. Жанр коментаря в радійному спілкуванні – це динамічна модель комунікації, спрямована на розповідь про взаємозв'язки з окресленим явищем, на пояснення його сутності, на подання способів вирішення проблем. У цій жанрово-стильовій моделі співпрацюють автор-журналіст, фахівець, можливо, інтерактивні ролі дозвонювачів/дописувачів/слухачів. Як будь-який текст, радійний текст-коментар має свою структуру: заголовки, зачин, основну частину, кінцівку (висновок).

Серед радійних текстів нашу увагу привернули коментарі правової тематики. Вони мають характер превентивних (запобіжних), зорієнтованих на запобігання негативним чинникам у житті спільноти чи конкретної людини, наслідків її поведінки, пов'язаної з чинністю правових механізмів регулювання суспільних відносин, на пропонування способів поведінки в типових обставинах. З мовного погляду такі тексти ще не були об'єктом аналізу в лінгвоукраїністиці. Утім вони є носіями важливої для культури повсякдення інформації, яка з різних джерел може інтерпретуватися по-різному. Але саме радійне спілкування, радійні повідомлення, змодельовані як коментарі актуальних подій, процесів, соціальних явищ, мають донести вагому для сучасності інформацію, допомогти шляхом її популяризації, тобто

адаптації для релевантного сприйняття через радіний ефір, зорганізувати дії людей у певних суспільних чи міжособистісних обставинах.

Мета статті – вивчення жанрово-стильових і композиційних особливостей актуальних аудіотекстів-коментарів із правової тематики, окреслення їх прагматики, стратегій текстотворення й лексико-фразеологічного наповнення. Актуальність дослідження зумовлює проблематика дослідження мовних жанрів у всьому їх різноманітті, дериваційному співвідношенні. Як матеріал дослідження використано аудіотексти ефірів передачі «Твоє право», що прозвучали у травні-квітні 2017 року на Українському радіо. Отже, текст-коментар правової тематики в аудіоформі може мати ті особливості, яких не спостерігатимемо в науково-правовому, політично-правовому чи релігійно-правовому коментарі. Ці різновиди не є предметом нашого дослідження, однак із радійним коментарем правової тематики можуть становити дериваційний ланцюжок мовних жанрів [4], що може стати предметом іншої праці.

Аудіотекст-коментар правової тематики має авторську композиційну рамку: у його формуванні беруть участь три аудітори. Перший – це автор-журналіст Наталія Парака, яка ініціює тему діалогу, зачитує запит на певну інформацію, що має формат цитати з радійної кореспонденції, бере участь у діалогові з правником, уточнюючи деякі суттєві моменти. Другий – це «голос учасника правового процесу», який бере участь у створенні особливої стилістики передачі (оголошує, зокрема, її складник «Матеріали справи»). Третій – це правник, держслужбовець, який і продукує основну частину аудіотексту передачі, подаючи відповідний коментар щодо актуального питання. Отже, аналізована передача – симбіоз юридичної консультації і правового коментаря до суспільної обставини. Виголошуваний коментар належить обізнаній особі, фахівцю, який ділиться з широкою аудиторією слухачів інформацією. Журналіст указує спеціалізацію коментатора та його ім'я, надаючи правовому аудіотекстові більшої ваги, підкреслюючи компетентність джерела інформування. У зазначеній передачі це стисле повідомлення оформлене як двоскладне непоширене речення: *Деталізує заступник начальника Департаменту розгляду скарг з питань державної реєстрації та нотаріату Міністерства юстиції Володимир Нікітін (ТП-1); Коментує адвокат Юлія Божко (ТП-3); Роз'яснює адвокат Юлія Божко (ТП-4).*

Жанрово-стилістичні особливості композиційного складника «Матеріали справи» зумовлені кількома стратегіями текстотворення. Найвиразніша стратегія актуалізації інформації з правового сегмента культури повсякдення. Вона здійснюється щонайменше двома способами. Перший – за допомогою стилізації кореспонденції, тобто запиту слухача у формі епістоли (цитати з неї), в якій просять роз'яснити ті чи інші правові чини. За нашими спостереженнями, вони стосуються цивільно-правових відносин між членами родини, захисту їхніх майнових прав, способів укладання тих чи інших цивільних договорів, оформлення певних типів документів. Те, що цікаве одній особі, оприлюднюється як тема, актуальна для широкого кола слухачів. Журналістська ініціатива набуває формату реакції на запит. Питання – це актуалізатор інформації на зразок: *«Плануємо купити житло у передмісті Києва. З урахуванням того, що шахрайських схем у цьому виді бізнесу чимало, на що особливо треба звернути увагу при укладанні договору купівлі – продажу житла?»* –

*запитує наш слухач Андрій Петрович (ТП-3).* Другий спосіб актуалізації інформації – формулювання запиту про зміст певного правового поняття і спосіб реалізації права, як-от: *«Що таке колективний позов? Які, наприклад, працівники підприємства вважають, що роботодавець порушив їхні права, чи може колектив подати позов проти роботодавця?»* – *запитує наша слухачка Ніна Іванівна (ТП-2).* Такий формат журналістського вступу виконує функцію анотації до коментаря правника, він стисло виражає зв'язок із повсякденням кожного члена спільноти.

Ще одна засвідчена стратегія текстотворення в структурі анотації «Матеріали справи» – стратегія новини: *Новий порядок реєстрації права на нерухомість почав діяти з 2016 року. Найприкметнішим нововведенням стало те, що Свідоцтво на право власності на нерухомість на бланках суворої звітності тепер не видається (ТП-1).*

З лінгвостилістичного погляду найскладніша основна частина аудіотексту-коментаря правової тематики. Насамперед привертає увагу лексико-тематичне наповнення аналізованих коментарів: насичення юридично-правовими термінами й термінологічними словосполученнями. Це загальні поняття цієї сфери діяльності в культурі повсякдення (*право власності на житло; інститут групового позову*), назви документів, законів, приписів і под. (*правовстановлюючий документ; правила реєстрації нерухомості; Свідоцтво на право власності на нерухомість; Договір купівлі – продажу нерухомого майна; Сімейний кодекс, Цивільний кодекс; Державний реєстр; документ про сплату адміністративного збору; Заява потерпілого; Технічний паспорт; Шлюбний контракт; Державний земельний кадастр; Витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно*), назви правових дій, процесів, процедур (*реєструвати право; врегульовувати питання; сплатити держмито; пред'явити документ; скласти за наслідком технічної інвентаризації; незаконне відчуження об'єкта нерухомого майна; оскаржувати неправомірність наказу; завдання шкоди; неправомірний вчинок; визнавати за собою частку на це майно*), назви установ (*реєстраційна служба, суд, нотаріат, Міністерство юстиції*), назви осіб-учасників правових дій (*адвокат, нотаріус, державний реєстратор, голова сільської ради, суб'єкт, потерпілий, дружина, один із членів подружжя, відповідач, позивач, орган місцевого самоврядування*).

Крім того, текст-коментар насичений юридично-правовими кліше, що притаманні офіційно-діловій сфері спілкування: *по суті питання; по суті справи; у зв'язку із зазначеним; застосовуючи норми закону про ...; документ засвідчує право власності саме за ...; засвідчену в установленому порядку відповідним органом; бланк суворої звітності; оригінал документа; копія документа; керуватися тим, що ...; набути законним способом тощо.* Засвідчуємо почасти громіздкі словосполучення з кількома послідовними граматичними поширювачами, характерними для цієї професійної сфери: *провести відповідні нотаріальні дії по укладанню договору по відчуженню нерухомого майна; дозвіл органу опіки і піклування на відчуження цієї нерухомості; майно, яке подружжя нажило в процесі свого сумісного життя в шлюбі і под.*

Коментар фахівця спрямований на підтримання стратегій, що їх акумулює анотація. Стратегію новини в основній частині тексту-коментаря підтримують прислівники, прислівникові й прикметникові звороти

ти: **На сьогодні це все буде спрощено. І заявникам не потрібно буде навіть копії документів (ТП-1); ... на сьогоднішній день, застосовуючи норми закону про нотаріат, нотаріус при наявності запису в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, може провести відповідні нотаріальні дії по укладанню договору по відчуженню нерухомого майна (ТП-1); Так, дійсно, зараз діє обмеження на розрахунки готівкою до 150 тисяч гривень (ТП-3); прикметники відповідної семантики (новий).**

**Стратегію актуальності** забезпечують деякі ключові слова – іменники та дієслова. З-поміж них – іменники ‘право’ (Але треба враховувати, що суддя, якщо він вважає, що це ускладнить розгляд справи, наприклад, він має **право** роз’єднати ці справи (ТП-2), ... в таких справах люди не завжди самостійно здатні дійсно правильно все сформулювати і захищати свої права у судовому порядку (ТП-2); **Право власності** за Договором довічного утримання відразу переходить у власність іншій особі відразу – фізичній чи юридичній (ТП-5)); ‘порядок’, ‘правило’, ‘обов’язок’ (Загальне **правило** – перед укладенням ознайомитися із договором, який ви маєте підписати; Це в нотаріуса обов’язково. **Обов’язки** нотаріуса – роз’яснити зміст правочину (ТП-5); Як **правило**, передбачається якась разова виплата незначна і в подальшому якісь виплати, які підлягають вказівці, сума вказується у договорі (ТП-5)); ‘ризик’ (... аби уникнути **ризиків**; Чи є **ризик** на підробку документів про нерухомість? (ТП-1); **Ризики** при купівлі житла – на що звернути увагу? (ТП-3); це створює **ризик** оскарження угоди (ТП-3); Потрібно розуміти **ризик**, які пов’язані з так званім цивільним шлюбом (ТП-4); Договір довічного утримання – **можливості та ризики** (ТП-5)). Саме останнє з наведених ключових слів – актуалізатор уваги слухачів, оскільки воно надає інформації ваги, створює відчуття тривоги за що-небудь і збуджує бажання дізнатися про способи відвернення небезпеки.

Ключова дієслівна лексика – це смисловий і стилістичний стрижень правового коментаря. Як відомо, дієслівність, інфінітивні форми – маркер інструкції, а отже, вона актуалізує систему дій, цілеспрямованої поведінки, кроків членів спільноти в напрямі реалізації, захисту своїх прав. Найвиразніший дієслівний маркер саме жанру коментаря – це дієслово **розуміти**. Воно, що важливо, вживається в конструкції з модальними підсилювачами **треба, потрібно**, у складнопідрядних реченнях із підрядними з’ясувальними: **І в принципі треба розуміти, що судяться державні службовці (ТП-2); Тому потрібно розуміти, що не завжди добровільно вони хочуть звільняти цю площу (ТП-3); Також потрібно розуміти, що якщо ви проживали однією сім’єю, то це майно, яке спадкується, оформлене на особу, яка померла, у судовому порядку треба буде доводити, визнавати за собою частку на це майно (ТП-4).** Відзначаємо активність і дієслів, віддієслівних іменників на позначення певних правочинів, як-от: **оформляти, укладати, вказувати, вступати, спадкувати, передавати, придбавати/придбання (Потрібно оформляти на етапі придбання майна: або вказувати, що воно частково належить, або вказувати, що воно спадкується саме цією особою, або, як варіант, можливо, скласти заповіт, де визначити, хто саме буде спадкувати (ТП-4); Як правило, передбачається якась разова виплата незначна і в подальшому якісь виплати, які підлягають вказівці, сума вказується у договорі (ТП-5))** тощо. Дієслівні словосполучення про-

низують усі виступи коментаторів-адвокатів: **відкликати довіреність, оскаржити повноваження, повернути зазначену суму, посвідчити договір, повернути у спадкову масу й под.**

Вагомим складником стратегії актуалізації інформації є модальні слова дозвільної семантики (можна, дозволено, варто: **Тобто це все можна прописувати в договорі, встановлювати чіткі строки, до якого моменту особи мають змінити місце реєстрації з цієї квартири на будь-яку іншу (ТП-3); Забігаючи, як кажуть, наперед, зазначу, що автомобіль-подарунок варто зареєструвати на доньку ще до весілля (ТП-4)),** із семантикою відповідності правовим принципам, із семантикою припису (правильно, треба, потрібно, регламентовано, передбачено, необхідно, доцільно, має, мають: **У які терміни можна зареєструвати своє право власності на житло та як правильно це зробити (ТП-1); Необхідно звернутися до відповідного архіву чи то органу Держкадастру, якщо мова йде про земельну ділянку, або до Бюро технічної інвентаризації чи до органу місцевого самоврядування, бо вони були їм підпорядковані свого часу (ТП-1); Боятися цього не потрібно, потрібно, щоб законодавство встигало за тими змінами, які відбуваються у суспільстві (ТП-2); Це регламентовано главою 57 Цивільного кодексу, де розписано фактично усі права і обов’язки, порядок укладення цього договору (ТП-5)).**

Одним із вагомих семантичних центрів в аналізованому матеріалі є дієслово (не) **радити**, що забезпечує консультативну стратегію тексту-коментаря правової тематики: **Я не раджу укладати угоди за наявності довіреності від особи продавця (ТП-3).** Зазвичай семантика поради потребує уточнення, а тому коментатор-правник пояснює, деталізує свою позицію, що узгоджена з кращими намірами – убезпечення від ризиків розгляду справи в суді, визнання правочину недійсним тощо. Тобто твердження-порада розгортається у висловлення з системою рекомендацій, як-от: **Я знов-таки раджу вказувати в договорі реальну вартість квартири. Якщо в судовому порядку Договір визнається недійсним, то об’єкт нерухомості повертається в попередній стан. Якщо в договорі написано, що квартира коштує, наприклад, десять тисяч гривень умовно, то саме ці кошти і повернуться. Тому якщо в договорі вказана реальна вартість квартири, у випадку визнання недійсним такого договору, у покупця є шанс повернути зазначену суму (ТП-3).** Такі розгорнуті сегменти фахового коментаря створюють образ фахівця-порадника, що важливо для авторитетного аудіотексту.

Велике значення для аудіотексту-коментаря мають аксіологічні маркери – поняттєві означення, що привертають увагу слухачів до позитивного складника інформації: **Тонкощі сплати штрафу за порушення правил дорожнього руху (ТП-5); Про альтернативні способи вирішення спорів (ТП-4); Якщо Ви вважаєте, що Ваші права порушуються, якщо Вам потрібні професійні роз’яснення або й консультація юриста – отримайте фахову пораду в програмі «Твоє право» (ТП-2), Й обов’язковий документ – це документ про сплату адміністративного збору (ТП-1) тощо.** Почута оцінка розподіляється слухачем на шкалі «добре – погано», що сприяє формуванню соціальних стратегій у суспільстві загалом, пор. таке висловлення: **І показали свої позитивні результати саме в напрямку цієї роботи. У першу чергу, це спростило і саму процедуру, перелік документів став меншим, які необхідно пода-**

вати відповідному державному реєстратору. І також зменшило кількість черг (ТП-1).

Вагомий складник коментаря – це елементи вираження власного ставлення правника до законодавчих колізій (**Я б утрималася від придбання такого проблемного майна** (ТП-3); **На мою думку, не дуже добре у нас прописаний Кодекс про сім'ю** (ТП-4)), наведення прикладів із власного досвіду (**От у мене була ситуація**: достатньо моя близька подруга виходила заміж, я їй запропонувала: прийди перед заміжжям, я тебе проконсультую. І вона сказала, що я нічого не розумію в коханні, я буквоїд – і відписи від мене. Вона мала купувати квартиру. Виходило так, що вона позичала гроші в знайомих і купила цю квартиру не перед тим, як вона одружилася, а в період шлюбу (ТП-4)), коментатор апелює до досвіду інших країн, систем захисту, розширюючи поле інформації й даючи свою оцінку певним системам захисту прав (**Це особливості англосаксонської системи, яка дає набагато більше можливостей для захисту своїх прав** (ТП-2)). Дуже важливі для того, щоб канали декодування, сприймання правової інформації широкою аудиторією слухачів були відкриті, елементи фактографічності. Тобто в роз'яснювальному виступі правник апелює до ситуацій із побутового повсякдення, того, що близьке та зрозуміле аудиторії (**От ситуація, коли чоловік приїхав на машині за 100 тисяч доларів і привіз довідку, що він працює на 1 тисячу гривень. Не хоче платити аліменти, не хоче платити дітям, викидає з дому свою жінку, з якою прожив майже 18 років. Отака ситуація. Він узагалі хоче, щоб вона з дітьми пішла з його життя, бо в нього нове життя з'явилося** (ТП-4)). Як засвідчили прослухані матеріали, засобом аргументації коментатора є актуалізація слова **випадок** ('приклад із життя'): **Треба знову ж таки брати конкретні випадки. Якщо ж це новобудова, то це окремий пакет документів** (ТП-1); **І це насправді спрощена процедура: немає необхідності звертатися до суду. Наприклад, для того, щоб установлювати факт наявності права власності. Це такі найпоширеніші випадки** (ТП-2).

У зв'язку зі стратегією дохідливості коментатори апелюють до осмислених аргументів, а тому в аналізованих аудіотекстах частотне вставне слово зрозуміло, наприклад: **Зрозуміло, що є там інші випадки з приводу і передачі у Статутний капітал об'єктів нерухомого майна, і реєстрація переходу права власності** (ТП-1); **Тобто це, зрозуміло, додаткові банківські комісії, які збільшують витрати** (ТП-3).

Подібна стилістика висловлення показова для жанру коментаря. Крім вираження власного «я», не менш важливим є ословлення професійного колективного «ми»: **Якщо ми говоримо про декількох позивачів, вони можуть у даній ситуації об'єднатися, якщо, наприклад, керівник, роботодавець видав наказ, один, яким зачіпаються права оцих усіх позивачів** (ТП-2); **Всі договори купівлі-продажу нерухомого майна, ми говоримо про будинки, квартири, змелені ділянки, вони мають укладатися в письмовій формі та нотаріально посвідчуватися** (ТП-3).

«Ми» коментатора може бути й засобом інтимізації – сигналом об'єднання аудиторії та правника: **І було б добре захистити своє право у суді, але порахувавши оті судові витрати, які треба бути понести, а ми знаємо, що у нас тівроку вже як підняли досить значно розмір судового збору, крім того, якщо порахувати витрати на правову допомогу, тому що в таких справах люди не завжди самостійно здатні дійсно правильно**

**все сформулювати і захищати свої права у судовому порядку** (ТП-2).

Не менш важлива в тексті-коментарі й стратегія контрасту, в основі якої – риторична фігура протиставлення реального та дійсного, теоретичного і практичного. Стилестичні сигнали контрасту – сполучники, заперечні частки, вставні слова відповідної семантики, як-от: **Так, якщо декілька позивачів оскаржують неправомірність одного й того самого наказу, то, зрозуміло, що для того, щоб не було різної судової практики з цього питання, доцільно їх об'єднувати. Але на практиці скажу, що далеко не всі судді готові брати на себе додаткове навантаження і вони не завжди керуються доцільністю, а вони більше керуються тим, що їм треба буде робити додаткову роботу за когось. Тому така проблема існує, але можливість є. Але зовсім не те, що може бути** (ТП-2).

Помітне місце в аудіотекстах-коментарях посідає стратегія «перекладу» понять мовою нефахівця. Ідеться про застосування вторинних номінацій, підбирання синонімічних заміників до термінів (**Оскільки ви даєте аванс, або як кажуть, завдаток, просто засвідченого письмовим договором, повернути кошти в разі розірвання договору буде нереально** (ТП-3); **Якщо в контракті написано по-іншому, то контракт вступає в суперечку з законодавчим актом, фактично з законом** (ТП-4)), наведення тлумачень застосованих понять (Процесуальним законодавством, таким як Трудове законодавство, передбачена **процесуальна співучасть. Це, наприклад, декілька споживачів, які об'єдналися і позиваються до одного відповідача** (ТП-2)) тощо.

Під час коментування фахівці дають роз'яснення безпосередньо, спонтанно. Через це аудіотексти-коментарі насичені усно-розмовними маркерами. Вони не знижують стиль спілкування з аудиторією, а зближують слухачський і радійний дискурси, полегшують через струмись емоційності сприймання потоку книжної мови юриста. Посилення засобів емоційності, експресивності в радійному тексті не виходить за межі норми публіцистичного стилю. Серед таких маркерів побутової повсякденності можна назвати окличні висловлення, що підсумовують сказане, підкреслюють вичерпність відповіді: **Достатньо буде подати виключно рішення відповідного органу про передачу земельної ділянки у власність і витяг з Державного земельного кадастру про наявність кадастрового номера, який присвоєний відповідним територіальним органом Держкадастру. І все! І це мінімальний пакет документів** (ТП-1). Коментатори вдаються до сегментації слів у тій самій функції (**Свідомства, які видавали адміністративні служби органів Міністерства юстиції, видаватися не будуть** (ТП-1)), уживають фразеологічні засоби вираження емоційності (**Виходило так, що вона позичала гроші в знайомих і купила цю квартиру не перед тим, як вона одружилася, а в період шлюбу. Через чотири роки вона до мене прибігла і кричала «караул!»** (ТП-4)), спеціалізовані лексеми у функції увиразнення потрібного слова (**Відчуєш, може передавати у спадок квартиру, можливо, щось інше цінне, а натомість отримає утримання фактично довічно. Підкреслюю, що це довічно** (ТП-5)). Прикметно, журналіст як виразник інтересів аудиторії слухачів нерідко під час формулювання питань до юриста вдається до маркерів із семантикою емоційності: **Дуже багато хвилювалися з приводу того, що от немає наперового документа** (ТП-1) і под.

Експресивність аналізованих аудіотекстів виявилася в уживанні оцінювально-кваліфікативних прикметників

у функції схвалення/несхвалення процедурних моментів, правочинів, іменників із негативною конотативною семантикою тощо: *Але найбільшці питання, по яким було складно свого часу провести державну реєстрацію, потрібно було ходити по інших інстанціях, до інших органів звертатися* (ТП-1); *Але це в принципі обман* покупця якоюсь мірою, там *недобросовісна реклама* (ТП-2) і под. Експресивною є й стороння оцінка певних типів документів, правочинів, дій на зразок: *Перед тим, як укладати такі договори, поширена практика укладати т. зв. попередні договори. Це неправильно. Такі договори є нікчемними. Складно буде повертати кошти* (ТП-3); *Більшість людей займають пасивну позицію* (ТП-2).

Крім лексико-фразеологічних засобів формування жанру коментаря, звертаємо увагу на синтаксичні. Як уже було сказано, мова коментатора-правника насичена юридичними термінами, книжними зворотами. Окремі сегменти висловлення розбиваються на прості, непоширені реченні конструкції з метою удоступнення інформації: *На сьогодні це все буде спрощено. І заявникам не потрібно буде навіть копії документів. Подаються оригінали. І оригінали повертаються* (ТП-1); *Ви не витрачаєте свій час. Коли ви виграєте, то ваші юристи отримують свій відсоток. Ви отримуєте відстояне право* (ТП-3). Велику вагу мають речення із з'ясувальною семантикою (*На державних службовців поширюється норма Конституції про те, що вони мають діяти в межах правових повноважень. Тобто поки в Процесуальному кодексі не буде прописано про груповий (колективний або масовий чи якийсь інший) позов, то він у нас не буде набувати такої популярності* (ТП-2)), семантикою приєднання, нанизування інформації (*На сьогодні врегульовано питання і по сплаті, і по строкам збору за проведення державної реєстрації. Також посилено відповідальність у цій сфері за ненадання або неякісне надання адміністративної послуги. Працюють і державні нотаріуси, і приватні нотаріуси, і голови сільських рад і міських державних адміністрацій* (ТП-1); *І фактично суд визнає за дружиною, наприклад, половину на це майно, інша половина буде спадкуватися. Але знову ж*

*таки, якщо дружина неофіційна, спадкуватися буде їхніми дітьми або батьками при наявності в першу чергу* (ТП-4)).

Щодо особливостей аудіотексту-коментаря правової тематики в радійному дискурсі, то не можна оминати увагою його діалогізм, реалізацію моделі спілкування «питання – відповідь». Журналіст, як правило, уточнює щось у почутому, підштовхує до того, щоб інформацію було ще раз повторено для її розуміння слухачами, пор. один із прикладів такої діалогічної взаємодії: Журналіст: *Отже, потрібен для активного запровадження такої системи закон?* Коментатор: *Закон потрібен. Але оскільки в експертному середовищі є науковці, вони люблять усе дослідити ґрунтовно, то вони виступають досить обережно: треба дослідити, наскільки це кореспондується з іншим законодавством України, чи це нічому не суперечить. Боятися цього не потрібно, потрібно, щоб законодавство встигало за тими змінами, які відбуваються у суспільстві* (ТП-2).

Більшість дослідників жанру коментаря підкреслюють вагу його висновкової частини. Утім проаналізовані аудіотексти такого складника не мають. Очевидно, відповіді правників вважаються вичерпними.

Отже, проведене дослідження аудіотекстів правової тематики засвідчило кілька жанрово-стильових особливостей. Насамперед поєднання кількох стратегій текстотворення – актуалізувальної, інформативної, новинної, контрастивної, аргументативної, з-поміж яких велике значення має орієнтація на пересічного слухача. У зв'язку з останнім посилено стилістичні функції лексико-фразеологічних і граматичних маркерів, притаманних побутовому повсякденню. Загалом текст-коментар правової тематики зорієнтований на поширення такого знання в культурі повсякдення, його тлумачення, роз'яснення, що робить його вагомим складником сучасної лінгвокультури інформування.

Перспективи дослідження коментарного жанру пов'язані з розширенням матеріалу – різних типів текстів-коментарів (і усних, і писемних), вивченням комунікативно-прагматичних стратегій мовців – учасників радійного діалогу на правову тему.

### Література

1. Васильева С.Л. Особенности жанра комментария в русском и английском газетно-публицистическом дискурсе: сопоставительный аспект / С.Л. Васильева // Молодой ученый. – 2013. – № 2. – С. 207–210. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.moluch.ru/archive/49/6154>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 слів / автор, кер. проекту, гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : Перун, 2003. – 1440 с.
3. Журналістика : [словник-довідник] / автор-укладач І.Л. Михайлин. – К. : Академвидав, 2013. – 320 с.
4. Кантурова М.А. Деривационные процессы в системе речевых жанров (на примере речевого жанра кулинарного рецепта) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.02 «Русский язык» / М.А. Кантурова. – Новосибирск, 2012. – 26 с.
5. Луков М. Культура повседневности. К истории вопроса / М. Луков // Библиотечное Дело. – 2010. – № 17 (13). – С. 6–12. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nlr.ru/prof/publ/bibliograf/2010/bd17.pdf>.
6. Мельник М.В. Комментарий как жанр интернет-коммуникации / М.В. Мельник // Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. 7. – С. 113–117.
7. Стексова Т.И. Комментарий как речевой жанр и его вариативность / Т.И. Стексова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kommentariy-kak-rechevoy-zhanr-i-ego-variantivnost-1>.
8. Степанова Л.Н. Комментарий в современном информационно-коммуникативном пространстве: перспективы лингвистического исследования / Л.Н. Степанова // Современная филология : материалы II Междунар. науч. конф. – Уфа : Лето, 2013. – С. 74–79. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://moluch.ru/conf/phil/archive/78/3311/>.

### Джерела ілюстративного матеріалу

1. Передача «Твоє право» на тему «Про особливості реєстрації права власності на нерухомість» від 18.04.2017 (далі – ТП-1).
2. Передача «Твоє право» на тему «Чи можна подати колективний позов проти роботодавця?» від 19.04.2017 (далі – ТП-2).
3. Передача «Твоє право» на тему «Ризики при купівлі житла – на що звернути увагу?» від 20.04.2017 (далі – ТП-3).
4. Передача «Твоє право» на тему «Чи врятує шлюбний контракт при поділі майна і як ділиться спадок у цивільному шлюбі?» від 28.04.2017 (далі – ТП-4).
5. Передача «Твоє право» на тему «Договір довічного утримання – можливості та ризики» від 02.05.2017 (далі – ТП-5).